

Curs de apologetica evangheliilor

Lectia 3. Provocările istoriei și ale proclamării: portretul istoric al lui Isus și al apostolilor.

Bibliografie:

Hellen K. Bond, *The Historical Jesus. A Guide for the Perplexed*, A&C Black: 2012.

Octavian D. Baban, **Curs NT, ITBB: Reconstituirea portretului istoric al lui Isus**

Cine poate face portretul istoric al lui Isus? Evangheliștii sau istoricii? Diverse încercări și metode în secolul xx. Care sunt rezultatele? Cum arată acest portret reconstruit al lui Isus?

Cercetările despre reconstituirea portretului istoric al lui Isus au început odată cu sfârșitul secolului 19, când era la modă studiul istoric al religiilor. S-a considerat că în lupta dintre credință și rațiune, în dialogul dintre evanghelii și cercetări istorice, se poate renunța la evangheliile – spre a ne întoarce mai târziu la ele, după ce am conturat deja din istorie, portretul și semnificația persoanei lui Isus. Ce se poate dovedi despre Hristos – în afara evangheliilor? Ce se poate ști despre Hristos prin studiu istoric și prin acceptarea prin credință a evangheliilor? Aici este problema.

- un învățător
- un făcător de minuni
- un lider local
- un om pedepsit cu crucificarea, de către autorități
- un om spiritual care a înviat – și a cărui experiență a fost copiată, sau rețrăită și de alții (Apolonius din Tyana).

Cele trei demersuri de reconstituire a portretului istoric al lui Hristos.

1. Primul demers, prima reconstituire a portretului istoric: „The First Quest” - Reimarus, 1778–Schweitzer, 1906

Etapa primei reconstituiri (*The First Quest for the Historical Jesus*) este perioada când s-a încercat o re-interpretare a evangheliilor, un demers venit ca reacție față de tradițiile și imagologia bisericii medievale (cu precădere, Biserica Romano-Catolică). Ca rezultat, Isus a fost descris ca un profet care a confruntat religia timpului său cu vestea bună despre o escatologie imediată, „realizată” (o instaurare imediată a împărăției lui Dumnezeu), un personaj radical cu un mesaj entuziast despre prezent (F.D. Strauss, H.S. Reimarus, A. Schweitzer, W. Wrede).

Ei au crezut că este foarte normal și probabil să înceapă să extragă un fel de informație centrală, esențială, fără nuanțe mari, din evangheliile și din sursele sau resursele descoperite de cercetările istorice, care să îi conducă la un portret neutru, al „adevăratului Isus, cel istoric”. Considerau că acest portret va fi aproape de imaginea de evreu pe care o are Isus în evanghelia după Marcu. Credeau că acest portret istoric ne va ajuta să înțelegem mai bine impactul lucrării lui Isus în istoria Iudeii de atunci. Credeau că vom descoperi un mesaj minimal, universal valabil al lui Isus despre

frăția tuturor oamenilor și mântuirea lor, acceptarea lor ca fii ai lui Dumnezeu. Isus părea să fie un învățător moral sentimental, profund, neînțeleș, și de aceea, răstingnit. Ar fi fost un prim creștin, nu neapărat Mesia cel unic și inconfundabil, ar fi fost un model moral pentru noua atitudine religioasă mai plină de generozitate decât cele vechi, tradiționale.

2. Al doilea demers, cea de-a doua reconstituire: „The Second Quest for the Historical Jesus” sau „The New Quest” (1953 – la mijlocul anilor 1980s)

Este etapa demersului de reconstituire mai nuanțată, academică, a portretului istoric lui Isus, și vine ca răspuns la scepticismul (agnosticismul) instalat după studiile lui A. Schweitzer, scepticism exprimat cu precădere de către R. Bultmann. Potrivit lui nu se poate vorbi despre o reconstituire credibilă și independentă a portretului istoric al lui Isus, deoarece mărturiile NT sunt indirecte, mediate de predicarea bisericii primare, care avea propriile sale vederi clare despre viața lui Isus. Contextul bisericii primare este însă mai dificil de construit, datorită caracterului incipient și variat (multiform) al credinței de la acea dată. Conform lui Bultmann nici nu este nevoie de o astfel de reconstituire, de fapt, mai folositoare fiind re-interpretarea mesajului final despre Isus conform sensibilității și culturii lumii de azi, aplicarea percepțiilor bisericii primare la realitatea bisericii de azi (*demitologizarea* NT). Mulți dintre reprezentanții celui de al doilea demers sunt foști elevi ai lui Bultmann (E. Käsemann, J. Jeremias, G. Bornkamm, etc.). În general, se consideră că acest al doilea demers a eșuat din lipsa unui program clar, a unei metodologii bine definite.

Începutul acestui demers este discursul lui Ernst Käsemann la o întâlnire a foștilor studenți ai lui Bultmann, în 1953, care s-a numit ‘The Problem of the Historical Jesus’. Acest demers a fost mai teologic în căutare și axat metodologic pe reconstituirea vorbelor rostite de Isus (*ipsissima verba*).

A reprezentat o nouă sinteză între istorie și teologie. O caracteristică importantă a fost atenția deosebită acordată metodei de cercetare.

3. Al treilea demers, cea de-a treia reconstituire: „The Third Quest” (mijlocul anilor 1980 – prezent).

Acest demers îl prezintă pe Isus ca evreu, așa cum ar fi fost perceput de evreei din timpul acela. Isus ca evreu este considerat și de autori evrei, dar și protestanți, catolici și chiar de atei. Au apărut o mulțime de portrete diferite: Isus ca rabin, Isus ca revoluționar, Isus ca evreu simplu, Isus ca filozof evreu, etc. A ridicat problema surselor pentru aceste reconstituiri (NT și documente istorice, culturale, Talmudul, etc.).

A propus o metodologie mai clară, anume contextualizarea lui Isus în cultura iudaică. Expresia „al treilea demers de reconstituire a portretului istoric al lui Isus” (*The Third Jesus Quest*), ca și împărțirea în trei etape, prezentată în această secțiune, îi aparține lui N.T. Wright (1986), care a folosit-o ca să distingă această cercetare de studiile de la începutul sec. 20 și de cele imediat după al doilea război mondial. Wright însuși propune în seria sa de cinci volume *Christian Origins and the Question of God* (din care au apărut deja trei volume), un Isus văzut ca profet al venirii iminente a împărăției lui Dumnezeu (un profet ne-apocaliptic, propovăduitor al unei eschatologii realizate), care vestește în primul rând judecata lui Israel din anii 70, ca urmare a respingerii cercetării divine, și de abia în al doilea rând, o judecată finală, a întregii omeniri.

Pe deoparte, marele beneficiu al unei astfel de reconstituiri este raportarea consecventă și detaliată a lui Isus la iudaismul timpului Său: „toate reconstrucțiile portretului istoric al lui Isus depind de imaginea pe care o avem despre iudaismul celui de-al doilea templu [post-exilic]”.

Ca rezultat, consensul teologic afirmă că Isus aparține iudaismului, și, astfel, nu trebuie interpretat în opoziție cu acesta. Tot de aici derivă, însă, și marele dezavantaj al acestei abordări, anume reducerea lui Isus la problematica iudaismului contemporan cu El, localizarea lui la marginea lumii de atunci, sub forma unui profet radical printre alți profeți radicali, practic necunoscut în imperiul roman, care predica o instaurare în viitorul depărtat a împărăției lui Dumnezeu, o eschatologie neîmplinită, „nerealizată” (E.P. Sanders, G. Vermes; J.D. Crossan, R.W. Funk, H. Koester).

Discuțiile cercetătorilor s-au angajat într-o analiză socială a integrării lui Isus în iudaism (J.D. Crossan, R.W. Funk), încercând reevaluarea portretului lui Isus și din perspectiva scrierilor necanonice. Autori cum sunt J.D. Crossan, H. Koester, R. Bauckmann analizează astăzi alături de Marcu, Matei, Luca, Ioan, și *Evanghelia lui Toma, Evanghelia copilăriei lui Isus după Toma, Protoevanghelia lui Iacov, Evanghelia secretă a lui Marcu, Evanghelia lui Petru*, Papirusul *Oxyrinchus* 840, Papirusul *Egerton* 2, alte evanghelii apocrife. Pe lângă aceste surse se pot enumera și textele lui Josephus Flavius, *Testimonium Flavianum* și *Antichități iudaice*, 20.9.1, sursele rabinice (b.Sanhedrin 43a), eleniste (Mara bar Serapion), și greco-romane (Plinius cel Tânăr, Tacitus, Suetonius, și Thallus). Ceea ce dovedesc ele este că oponentii lui Isus, ca și observatorii neutri, îi recunosc existența autentică și menționează fapte atestate și de NT. Detaliile unui astfel de portret „istoric” reconstituit rămân însă periculos de vagi.

Posibilitatea construirii unui portret istoric minimal al lui Isus, acceptabil de toți cercetătorii, creștini, agnostici, evrei, musulmani, etc., a fost discutată de mulți teologi contemporani. Din cauza diversității de păreri nu s-a putut ajunge la un acord. E.P. Sanders și J.P. Meier cred că este posibilă o astfel de descriere minimală, în timp ce, conform lui J.D. Crossan și a altora, nu se poate stabili nici un fel de consens obiectiv.

Conform sugestiilor lui J.P. Meier, informațiile despre Isus s-ar putea aduna în două categorii, de tip *primar* - care sunt acceptate în mod general (un consens al savanților creștini sau necreștini), și de tip *secundar* - care țin de stil și detalii specifice autorilor ai NT. Informațiile primare se referă la faptul că Isus

- 1) a avut un mesaj radical, critic față de iudaismul timpului Său;
- 2) a generat o mișcare ce s-a rupt de acest iudaism;
- 3) a fost atestat de mulți martori;
- 4) a avut un mesaj coerent; și
- 5) a fost respins și executat.

Un scurt sumar al portretelor rezultate în urma acestor demersuri:

În urma reconstituirilor din Al Treilea Demers, unii autori au găsit un Isus *mitic*, personajul istoric fiind interpretat conform unei teologii mitice, spiritualizante, înrudite cu gnosticismul și evidentă mai ales în scrierile lui Pavel și ale lui Ioan (E. Doherty; T. Freke, P. Gandy); sau, tot un Isus mitic, unde personajul istoric este reinterpretat conform tradiției eseniene a Învățătorului dreptății (I. Ellegord; G.A. Wells).

Alții au găsit un Isus revoluționar, politic (R. Eisenman); sau un Isus - *profet* al schimbărilor sociale - un *mesia activist*, dar nu divin (R. Horsley, H. Maccoby; G. Theissen); sau, mai elevat, un Isus al *înțelepciunii* și *călăuzirii* divine - un rabi itinerant care avea o înțelegere complexă a împărăției lui Dumnezeu și a venirii ei atât în prezent cât și în viitor (J.D. Crossan, R. Funk; B. Mack; S.J. Patterson); ori un Isus spiritual - un *prooroc* care mediază realitatea divină pentru omenire (M.

Borg; S. Davies; G. Vermes); un Isus *profet apocaliptic* (B. Ehrman, G. Lüdemann, J.P. Meier, E.P. Sanders); și, în sfârșit, un Isus care este într-adevăr cunoscut și adevărat ca Fiul lui Dumnezeu (L.T. Johnson, N.T. Wright).

Aceste încercări de „re-istoricizare” alternativă a lui Isus pot crea mult entuziasm arheologic, istoric. Portretele obținute sunt interesante din punct de vedere psihologic, realiste, poate, dar de o veridicitate discutabilă. Multe din ele nu păstrează dimensiunea spirituală și divină a Mântuitorului. Atunci, se poate pune întrebarea legitimă: ce fel de reconstituire a portretului lui Isus este una care trădează mesajul creștin de la începuturi până azi și, în primul rând, mesajul NT? Avem de-a-face cu o agendă științifică sau cu una ideologică, în asemenea demersuri? Cine și ce validează metodologiile de reconstituire a portretului lui Isus, ca să fie în concordanță cu genul de lucrare îndeplinită de El, cu genul de mișcare social-religioasă pe care L-a generat El? Nu în ultimul rând trebuie înțeles că parte integrantă din Isus cel istoric este și existența sa prezentă, glorificată, mărturisită atât de Scriptură cât și de viețile și experiențele creștinilor. Stabilirea portretului lui Isus cel istoric nu este o problemă de arheologie biblică ci una care, include și manifestarea prezentă, suverană, a Mântuitorului Isus Hristos.

Mesajul și portretul lui Isus, din interiorul evangheliilor, conform mărturiei apostolilor.

Conform datelor *primare*, din NT, portretul istoric al lui Isus include următoarele repere esențiale:

1. Isus și-a început lucrarea în Galileea.
2. El a fost anunțat și botezat de Ioan Botezătorul și influențat de el în predicarea „împărăției lui Dumnezeu”, în criticarea virulentă a fariseilor și saducheilor.
3. Isus a lucrat multe vindecări și exorcizări.
4. El a fost acuzat de conducătorii religioși că lucrează cu puterea satanei.
5. Rudele lui n-au crezut în El, și s-au temut că și-a ieșit din minți.
6. Isus a pus sub semnul întrebării denumirea de „bun învățător” ca o exagerare.
7. Isus a predicat împărăția lui Dumnezeu („luați împărăția cu năvală”).
8. În centrul mesajului Său a fost învățătura despre dragostea față de Dumnezeu și față de oameni (Mc. 12:30-31; Mt. 5:43-48, 22:37-39; Lc. 10:27; Lc. 6:27; In. 13:34 -35).
9. Isus a spus multe parabole din care ni s-a păstrat un număr considerabil.
10. Isus a criticat aspru închinarea de la Templu.
11. Ucenicii lui Isus au fugit, când El a fost arestat.
12. Isus a fost crucificat și s-a proclamat oficial că „acesta este regele iudeilor”.
13. Unii ucenici au fost dezamăgiți că Isus nu „a eliberat pe Israel”.
14. Învierea lui Isus a fost afirmată cu tărie și a constituit pentru creștini confirmarea jertfei și a mesianității lui. Aceasta a modificat percepțiile multora despre Mesia, care a ajuns să fie înțeles ca Mesia al suferinței și al învierii.

Datele esențiale ale portretului lui Isus din evangheliile NT:

- Este Fiul lui Dumnezeu
- Este Dumnezeu întrupat
- Este om adevărat – dar este mai mult decât om
- Este Rege al regilor
- a încheiat un nou legământ prin moartea sa, între oameni și Dumnezeu
- Este marele preot al noului legământ
- În timpul vieții a dat învățătură despre acest nou legământ, arătând superioritatea învățăturii sale față de cea a lui Moise.
- a înviat într-un corp glorios

- va reveni a doua oară și va judeca lumea
- va aduce un univers nou, cer nou și pământ nou
- va stăpâni peste oameni, îngeri și orice în univers
- va ceda toată stăpânirea lui Dumnezeu
- predicarea lui Isus a început cu termeni mesianici (evangheliile sinoptice) și a continuat cu termeni mesianici divini, și cu afirmarea pe față a divinității lui Isus, și a triunității lui Dumnezeu (Ioan, Pavel, Evrei, etc.).

De ce trebuie să ținem seama de caracterul moral al apostolilor, ca martori.

Concluzii:

Isus, ca om nu se potrivește cu nicio o categorie umană, în mod integral. Nu poate fi descris cu un portret deplin omenesc – și doar omenesc. Fiind om, el este mai mult decât om, fiind Dumnezeu întrupat.

Aceasta se întâmplă deoarece Isus este mai mult decât un om, și el a acționat ca om, însă decizia de a fi om este luată de Dumnezeu Triun veșnic, în care face parte și Fiul veșnic.

Așadar, el este un om cu atribuții și program divin, un om care este Dumnezeu întrupat, și are un program diferit, pentru că el nu acționează doar în cadru omenirii, sau de aici înafară, ci din afara omenirii, în omenire, și din omenire, în afara ei în întreg universul.